

การพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการศาสนสถานของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

DEVELOPMENT OF MANAGGEMENT MODEL FOR RELIGIOUS SITES OF TEMPLES IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

พระศิริวัฒน์ ปิยสีโล, ประเสริฐ ธิลาว, พระครูสุธีกิตติบัณฑิต (กฤษฎา กิตติโสภโณ)

Phrasirivat Piyasilo, Prasert Thilao, Phrakhrusuthikittibandit (Krisada kittisobhano)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkomrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: sirivat6525@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. ศึกษาสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการศาสนสถานของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2. ศึกษากระบวนการในการบริหารจัดการศาสนสถานของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 3. พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนสถานของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มเฉพาะจำนวน 9 รูปหรือคน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาความเรียงประกอบ จากการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 5 กลุ่ม รวม 25 รูปหรือคน

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการศาสนสถานของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จุดแข็ง วัดมีแผนการต่อเนื่อง จุดอ่อน วัดยังขาดวิสัยทัศน์การก่อสร้างโอกาส ประชาชนสนับสนุนเป็นหลัก อุปสรรค วัดขาดบุคลากรที่เป็นหลัก 2. กระบวนการในการบริหารจัดการศาสนสถานของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี 4 ด้าน คือ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการดำเนินการ 3) ด้านการประเมินผลลัพธ์ 4) ด้านการปรับปรุงแก้ไข 3. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนสถานของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีรูปแบบประจำของวัดและชุมชนนั้นได้แก่ 1) การจัดการด้านต่าง ๆ วัดควรพัฒนาให้ครบทุกองค์ประกอบ 2) การปรับปรุง วัดควรมีซ่อมแซมอย่างต่อเนื่อง 3) การใช้ประโยชน์วัดควรเป็นสถานที่ใช้ประโยชน์มากที่สุด 4) การบริหารจัดการและดูแลศาสนสมบัติวัดวัดควรมีการดูแลตลอดเวลา

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ; การบริหาร; ศาสนสถานของวัด

Abstract

Objectives of this research paper were: 1. To study the general situation in the management of religious places of the monasteries in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province 2. To study the process of managing religious places of monasteries in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, and 3. To develop a model for the management of religious places of the monasteries in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, conducted by the qualitative research. using in-depth interviewing 25 key informants, 9 participants in focus group discussion. The data were analyzed by content descriptive interpretation.

The results of the research were as follows: 1. The general situation in the management of religious places in Ayutthaya Province: Strength; monasteries continuously planned. Weaknesses: monasteries lacked vision for construction. Opportunities: monasteries were mainly supported by the people, and Threats, monasteries lacked key personnel 2. The process of managing religious places of the monasteries In Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, there were 4 aspects: 1) Planning 2) Operation aspect 3) Evaluation aspect 4) Improvement aspect. 3. Development of the management model of monasteries in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province; there were regular patterns of monasteries and communities that included 1) management in various aspects, monasteries should be developed to complete all elements 2) Improvement; the monasteries should be constantly repaired. 3) Utilization; the monasteries should be the most useful places. 4) Management and care of monasteries treasures; The monasteries should be taken care of at all times.

Keywords: Pattern Development; Administration; Temple of Religion

บทนำ

ประเทศไทยเป็นชาติที่มีประวัติศาสตร์ สืบเนื่องมาหลายร้อยปี นับตั้งแต่แผ่นดินล้านนาไทย กรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน สำหรับโบราณสถานของไทยส่วนใหญ่จะปรากฏอยู่ในสภาพของจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม อยู่ภายในวัดเนื่องจากสมัยก่อนผู้มีอำนาจหรือกษัตริย์จะให้ความเคารพศรัทธาต่อสถาบันศาสนาอย่างสูง จึงมีการสรรค์สร้างศิลปกรรมอย่างล้ำเลิศขึ้นในวัดที่ตน

ศรัทธา เช่น การสร้างโบสถ์ วิหาร เจดีย์ กุฏิพระพุทธรูป (กรมศิลปากร, 2538) วัดเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ เป็นสถานที่ร่ำเรียนร่ำเย็นทั้งทางกายและทางใจ เหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม วัดเป็นสัญลักษณ์ของความสงบร่มเย็นและความสะอาด และมีสาธารณประโยชน์ของวัดส่วนหนึ่งที่ใช้ประกอบกิจกรรมทางสังคม บทบาทของวัดในฐานะเป็นศูนย์กลางของสังคมนั้นนอกจากอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแล้วยังเป็นสถานศึกษาสำหรับชาวพุทธด้วย ดังนั้น หากจะกล่าวถึงคำว่า วัด ประชาชนไทย ทราบดีว่าหมายถึงหน่วยงานหรือสถานที่อันเป็นที่รวบรวมไว้ซึ่งคำสอน ศิลปะและวัฒนธรรม และเป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งส่งเสริมทั้งด้านค่านิยม ทศนคติ ความรู้ความสามารถของคนในสังคมที่มีบทบาทไม่น้อยไปกว่าหน่วยงานอื่นใด (พระพิพัฒน์ศาสนกิจวิธาน (พิพัฒน์ สุเมธโส), 2551)

การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัดเป็นภารกิจที่วัดหรือพระภิกษุดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และ สิ่งแวดล้อม การบูรณปฏิสังขรณ์ในเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส หรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือ ภารกิจด้าน การก่อสร้าง การซ่อมแซม การจัดให้มีการบำรุงดูแลรักษา ถาวรวัตถุหรือสาธารณสมบัติของวัด เช่น การสร้างอุโบสถ วิหาร อาคารเรียน ศาลาการเปรียญ หอธรรมกุฏิ เมรุ การจัดการศาสนสมบัติให้ เป็นไปด้วยดี การจัดทำบัญชีเสนาสนะและศาสนสมบัติของวัดเป็นงานประจำของเจ้าอาวาสอย่างหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ การบริหารจัดการเสนาสนะตามมาตรฐานสุขาภิบาลภายในวัด นั้นเป็นงานด้านสาธารณูปการ โดยการพัฒนาการบริหารศาสนสถานของวัด ดังนั้นเพื่อให้การวิจัยครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่ง ในการริเริ่มสร้างสรรค์พัฒนาศาสนสถานวัดและการบริหารจัดการสาธารณูปการของวัด ตามมาตรฐานสุขาภิบาล ในพระนครศรีอยุธยา และเพื่อให้ สำเร็จประโยชน์ตน และประโยชน์ของพุทธศาสนิกชน ตลอดทั้งประโยชน์ของพระพุทธศาสนาสืบต่อไป (พระครูปลัดคำธณ แก้วเกลี้ยง, 2565)

จากความเป็นมาและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น หากไม่ได้รับการแก้ไข จะส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาแบบการจัดการศาสนสถานของวัด ซึ่งมีพระสังฆาธิการเป็นผู้ดูแลเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง ในการพัฒนาศาสนสถานของวัดเพื่อความต้องการของวัดและชุมชน จึงได้เล็งเห็นถึงความสำคัญจากประเด็นดังกล่าวจึงได้ศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบเพื่อศึกษาการพัฒนาศาสนสถานของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้วัฒนธรรมประเพณีของชาติไทยและชาวพระนครศรีอยุธยา ได้เป็นที่รู้จักแพร่หลายไปทั่วโลก อีกทั้งยังเป็นข้อมูลและหลักฐานเพื่อประกอบการศึกษา สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาในงานด้านนี้ เพื่อเป็นมรดกอันมีคุณค่าของชาติสืบต่อไปอีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการศาสนสถานของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษากระบวนการในการบริหารจัดการศาสนสถานของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนสถานของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนสถานของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 25 รูปหรือคน เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 รูปหรือคน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ได้แก่ 1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 กลุ่ม รวม 25 รูปหรือคน คือ กลุ่มเจ้าคณะพระสังฆาธิการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มเจ้าอาวาส กลุ่มข้าราชการ/นักปกครองท้องถิ่น กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มนักวิชาการทางด้านการจัดการเชิงพุทธ 2) ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 9 รูปหรือคน แบ่งเป็น 3 กลุ่มประกอบด้วย 1) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการ 2) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการศาสนสถานของวัด 3) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการพรรณนา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิดเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ที่ผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานส่งแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเองถึงที่ทำงานของผู้เชี่ยวชาญและนัดวันเวลาสถานที่ที่จะสัมภาษณ์ ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญตามวันเวลาที่นัดหมายไว้โดยขออนุญาตผู้เชี่ยวชาญ ในการบันทึกเสียง บันทึกภาพ นำเทปบันทึกเสียงจากการสัมภาษณ์ มาดำเนินการถอดเทป บันทึกเสียงเป็นเอกสารเพื่อสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สรุปรูปข้อมูลจากเอกสารและ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์รวมมาเป็นร่างการวิเคราะห์การพัฒนาารูปแบบการบริหาร จัดการศาสนสถานของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์แล้ว ได้ดำเนินการ วิเคราะห์ดังนี้ 1) จัดระเบียบข้อมูล (data organizing) ได้แก่ การนำข้อมูลที่ได้มาจากการ ศึกษาเอกสารใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเชิงเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอ ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา 2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงอุปนัย (Inductive Analysis) หรือพรรณนาความ (Descriptive Interpretation) โดยพยายาม รักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์ รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน 3) การหาข้อสรุป ได้แก่ การตีความหมายและ ตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิจัย ใช้การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นแรก ผู้วิจัยได้ตรวจสอบว่าได้ข้อมูลเพียงพอแล้วหรือยัง ข้อมูลนั้นได้ตอบปัญหาของการวิจัยแล้ว หรือไม่ หากผู้วิจัยพบว่าได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกัน ผู้วิจัยจะตรวจสอบว่าข้อมูลที่แท้จริงเป็น อย่างไร

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการศาสนสถานของวัด ในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ทั้ง 4 ด้าน 1) จุดแข็ง วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีศาสนสถานที่สวยงามในแง่ของสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว 2) จุดอ่อน วัดมีมากจึง ขาดงบประมาณในการดูแลบำรุงรักษาศาสนสถานต้องอาศัยเฉพาะการบริหารจัดการของ วัดเป็นหลักวัด 3) โอกาส วัดมีศาสนสถานที่สวยงามในแง่ของสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น เอกลักษณ์เฉพาะตัวที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาในวัด 4) อุปสรรค ในการพัฒนาการ บริหารจัดการของวัดไม่เท่ากันเนื่องจากงบประมาณที่แตกต่างกันของแต่ละวัด

2. กระบวนการในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนสถานของวัดใน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง 4 ด้าน 1) การวางแผน (Plan) มีการแบ่งเขตพุทธาวาส

สังฆาวาสให้ชัดเจนได้คำนึงถึงสิ่งปลูกสร้างอย่างเหมาะสม 2) การดำเนินการ (Do) ในการดำเนินการการพัฒนาจะต้องคำนึงถึงเรื่องความเหมาะสมกับรูปแบบศาสนสถานต้องไม่เปลี่ยนแปลงยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของศิลปะ 3) การประเมินผลลัพธ์ (Check) ภาพโดยรวมเห็นว่าในแต่ละวัดนั้นมีการบริหารจัดการให้ตามยุคสมัยมากขึ้น 4) การปรับปรุงแก้ไข (Act) ผลของการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ทำให้ประสิทธิภาพ ตามเป้าหมายที่วางไว้

3. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนสถานของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง 4 ด้าน 1) การจัดการด้านต่าง ๆ มีความแตกต่างกัน คือการแบ่งขนาดวัด ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มๆ วัดขนาดใหญ่ วัดขนาดกลาง วัดขนาดเล็ก การจัดการต่างๆ ของแต่ละวัดจึงมีความแตกต่างกัน 2) การปรับปรุงแก้ไข ในแต่ละวัดมีการบูรณะปฏิสังขรณ์ถือว่าเป็นภารกิจหลักของคณะสงฆ์อยู่แล้ว 3) การใช้ประโยชน์ นั้นถือว่าการใช้ประโยชน์ทั้งพระภิกษุประชาชนหน่วยงานภาครัฐประชาชนล้วนแล้วแต่ให้ความสำคัญในการใช้ประโยชน์สูงสุด 4) การบริหารจัดการและดูแลศาสนสถานของวัด สภาพทั่วไปนั้นในทางการบริหารจัดการในแต่ละวัดมีการแบ่งเขตเช่น เขตพุทธาวาส เขตธรรมาวาส เขตสังฆาวาส จัดการในแต่ละวัดก็จะมี ความแตกต่างในเรื่องของพื้นที่ศาสนสถาน

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการศาสนสถานของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดจำแนกเป็นวัดที่มีปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ เป็นโบราณสถาน มีพระสงฆ์ที่มีบทบาททางสังคม ควรพัฒนาก่อนสิ่งใดควรพัฒนาหลังการพัฒนาวัดดังกล่าว สอดคล้องกับ พระมหานพรักษ์ ขนดีโสภโณ (2557) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดพัฒนาตัวอย่างในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า ด้านการจัดบริเวณวัด เป็นการพัฒนาศาสนสถานและศาสนวัตถุ ให้สวยงามประหยัดเรียบง่าย สอดคล้องต่อศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาติและท้องถิ่น และประวัติวัดและการจัดทำแผนพัฒนาวัด

2. กระบวนการในการบริหารจัดการของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดต่าง ๆ มีการดำเนินการทำแบบแปลน แผนผังวัด รูปลักษณะอาคาร กุฏิสังฆาวาส กำหนดเขตภายในวัดให้เป็นเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส สอดคล้องกับ พระมหาวิระชัย ชยวีโร (2556) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทย ผลการวิจัยพบว่า จัดการทรัพย์สินที่เป็นศาสนสมบัติหรือทรัพย์สินของสงฆ์ที่มีส่วนร่วมและจัดการศาสนสมบัติ จัดการให้ตั้งอยู่บนฐานของความสุจริตและ โปร่งใส ปัญหาในการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทยนั้น พบว่าเป็นสิ่งที่ยากจะหลีกเลี่ยง เพราะเป็นลักษณะตามธรรมชาติของกิจการทางโลก ที่มีต้นตอของปัญหาจากคุณภาพ และคุณธรรมของบุคลากร

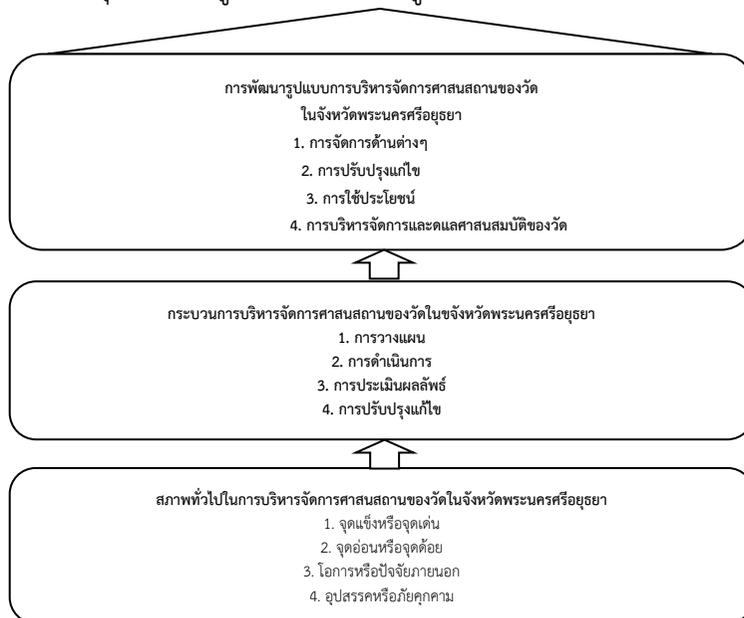

3. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนสถานของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 4 ด้าน 1) การจัดการด้านต่าง ๆ ปัจจุบันเจ้าคณะพระสังฆาธิการในแต่ละวัดความสามารถในการบริหารจัดการวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย สะดวกสบายแก่ผู้ที่จะเข้ามาทำบุญ สอดคล้องกับ พระปลัดวรวิญญู อัครคหิโร (2559) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัญหา พบว่า ด้านบุคลากร อดีตเจ้าอาวาสเป็นผู้นำเชิงปัจเจกชนสั่งการเพียงรูปเดียว และมีภาวะผู้นำสูง การจัดทำแผนงานจัดการศาสนสมบัติให้เป็นต้นแบบในจัดการศาสนสมบัติได้ทันที 2) การปรับปรุง ปัจจุบัน คณะสงฆ์พัฒนาสถานภายในวัดให้ดูเป็นระเบียบ มีแนวโน้มเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น สอดคล้องกับ พระมหาฤทธิ รุ่งชัยวิฑูร (2556) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป เป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ 4 ประการ (VETS) คือ 1) การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) 2) การศึกษา (Education) 3) การอบรม (Training) และ 4) การดูงาน (Study Tour) 3) การใช้ประโยชน์ วัดต่างๆบางวัดอาจจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ และเป็นสถานที่ให้ความรู้ในเชิงประวัติศาสตร์ของคนในชุมชนนั้น สอดคล้องกับ พระครูวิสุทธธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร) (2558) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ ในยุคสถานการณ์ปัจจุบันนี้ ผู้บริหารคณะสงฆ์ย่อมมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี มีการปกครองไปพร้อมกับความเจริญ ด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุดการบริหารจัดการวัดที่ดีมีคุณภาพจึงเป็นหลักทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงยั่งยืนสืบต่อไป 4) การบริหารจัดการและดูแลศาสนสมบัติวัดมีศักยภาพในการดูแลพัฒนาอาราม เช่น เป็นสถานที่มีปูชนียวัตถุ พระพุทธรูปสำคัญเป็นโบราณสถาน เป็นที่เคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชนจำนวนมาก การดูแลศาสนสถาน และยังมีเจ้าหน้าที่ในภาครัฐช่วยดูแลอีกหนึ่งทาง จึงทำให้สถานที่ต่างต่าง เกิดความสะอาดและสวยงามยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุทโธ (2553) ได้วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาส ในจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสมีประสิทธิภาพการบริหารงานด้านการ บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความทุ่มเทและเอาใจ ใส่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษาวัด ไม่ว่าจะเป็นการซ่อมแซม ปรับปรุงหรือตกแต่งต่อเติม วิหารโบสถ์ อาคารสถานที่ แบบแปลน พัฒนาไปได้ด้วยดี และสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิชรา ทองเย็น (2562) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดในแหล่งท่องเที่ยว กรณีศึกษา : วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดใหญ่ชัยมงคล และวัดท่าการ้อง พบว่า 1) รูปแบบและวิธีการบริหารจัดการวัดในแหล่งท่องเที่ยววัดมีการปฏิบัติตามภารกิจของวัดทั้ง 6 ประการ ได้แก่ การปกครอง

ศาสนศึกษาการศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่ศาสนาการสาธารณูปการและสาธารณาสงเคราะห์ แต่การปฏิบัติจะให้ความสำคัญ ในแต่ละภารกิจไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบและบริบทของแต่ละวัด

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องการพัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการศาสนสถานของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาทำให้ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ใหม่ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัยสามารถอธิบายสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการศาสนสถานของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้ จุดแข็ง หรือ จุดเด่น วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีศาสนสถานที่สวยงามในแง่ของสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว จึงเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยวหรือประชาชนได้เข้ามาศึกษาและชื่นชมความสวยงาม มีศาสนสถานที่มีประวัติความเป็นมายาวนานในแง่ของการศึกษา สำหรับผู้ที่ชื่นชอบ ศิลปะและประวัติศาสตร์ จุดอ่อน หรือ จุดด้อย วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีมากจึงขาดงบประมาณในการดูแลบำรุงรักษาศาสนสถานทั้งหมดถึงจากหน่วยงานภาครัฐ อาศัยเฉพาะการบริหารจัดการของวัดเป็นหลัก งบประมาณจึงไม่เพียงพอต่อการพัฒนา การบริหารจัดการศาสนสถานได้อย่างเต็มที่วัดในมีศาสนสถานอยู่

ที่อยู่มานานทำให้โครงสร้างในตัวอาคารของศาสนสถานย่อมมีอายุ มีความสั่นเสียดัง ต้องอาศัยการดูแลสอดส่องรักษาอยู่ตลอดเวลาเพื่อความมั่นคง แข็งแรง โอกาส หรือ ปัจจัยภายนอกวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีศาสนสถานที่สวยงามในแง่ของสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นเอกลักษณ์เฉพาะตัวสิ่งนี้ถือว่าเป็นโอกาสเป็นสิ่งที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาในวัดเป็นช่องทางประชาสัมพันธ์ของวัดอีกอย่างหนึ่ง วัดมีศาสนสถานที่มีประวัติความเป็นนามีประวัติศาสตร์ซึ่งสามารถเปิดเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาในแง่ของสถาปัตยกรรมไทย ให้กับผู้ที่สนใจอุปสรรค หรือ ภัยคุกคามมีอุปสรรควัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในการพัฒนาการบริหารจัดการของวัดไม่เท่ากันเนื่องจากงบประมาณที่แตกต่างกันของแต่ละวัดขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจของแต่ละวัดจึงทำให้การบริหารจัดการศาสนสถานของวัดมีความแตกต่าง ซึ่งเป็นข้อจำกัด บุคลากรที่มีองค์ความรู้ทางด้านศาสนสถานภายในวัดยังมีข้อจำกัดในเรื่องของความชำนาญ

2. กระบวนการบริหารศาสนสถานของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการวางแผน (Plan) วัดได้มีการ แบ่งเขตพุทธาวาสสังฆาวาสให้ชัดเจนได้คำนึงถึงสิ่งปลูกสร้างอย่างเหมาะสม ตามขนาดและประโยชน์ในการใช้สอยพิจารณาการใช้ประโยชน์ของศาสนสถานและพิจารณาถึงสิ่งปลูกสร้างที่ใกล้เคียงกัน ความหนาแน่นของอาคารศาสนสถานต้องไม่แออัด การสร้างอาคารใหม่ ต้องไม่บดบังทัศนียภาพของอาคารศาสนสถานของเดิม คำนึงถึงความร่มรื่นในบริเวณวัดด้านการดำเนินการ (Do) ในการดำเนินการการพัฒนาจะต้องคำนึงถึงเรื่องความเหมาะสมหรือในการใช้ฐานานุศักดิ์ของสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกองค์ความรู้และลำดับชั้นในเรื่องของสถาปัตยกรรมรูปแบบสถาปัตยกรรมหรือศาสนสถานต้องไม่เปลี่ยนแปลงยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของศิลปะและศาสนสถานในแต่ละยุคของยุคนั้น ๆ ความเหมาะสมของสถาปัตยกรรมของท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการประเมินผลลัพธ์ (Check) ภาพโดยรวมเห็นว่าในแต่ละวัดนั้นมีการบริหารจัดการให้ตามยุคสมัยมากขึ้นทำให้วัดมีเนื้อที่เพิ่มขึ้น สามารถจัดภูมิทัศน์ ทำให้วัดมีความสวยงาม สงบเหมาะแก่การปฏิบัติและศึกษารธรรมยิ่งขึ้น ทำให้ไม่มีเสียงรบกวนผู้ที่เข้ามาปฏิบัติธรรมลดมลภาวะ ทำให้สนองนโยบายของคณะสงฆ์ และฝ่ายบ้านเมือง ลดปัญหาการทะเลาะวิวาทและอุบัติเหตุ ด้านการปรับปรุงแก้ไข (ACT) ที่ปัจจุบันวัดในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพุทธพาณิชย์ ไม่นั่นเรื่องการปฏิบัติธรรม ส่งเสริมพระพุทธศาสนาตามที่ควร ทำให้เยาวชนไม่ให้ความสนใจในการเข้าวัดฟังธรรมอย่างเช่น สมัยโบราณแล้ว ต้องมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงเพื่อความสมบูรณ์เกิดขึ้น

3. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนสถานของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (4 ด้าน) ด้านการจัดการด้านต่าง ๆ สภาพทั่วไปของวัดในด้านการจัดการศาสนสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความแตกต่างกัน ที่บอกว่ามีความ

แตกต่างกันนั้น จะเห็นได้โดยชัดเจนโดยมีเกณฑ์ชี้วัด คือการแบ่งขนาดวัด ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้ วัดขนาดใหญ่ วัดขนาดกลาง วัดขนาดเล็ก การจัดการต่าง ๆ ของแต่ละวัดจึงมีความแตกต่างกัน เช่นวัดขนาดใหญ่ จะประกอบไปด้วยบุคลากรทุนทรัพย์ด้านการปรับปรุง วัดมีการบูรณะปฏิสังขรณ์ถือว่าเป็นภารกิจและเป็นงานหลักของคณะสงฆ์อยู่แล้วการปรับปรุงของวัดในแต่ละวัดให้ความสำคัญกับรูปแบบในเรื่องสถาปัตยกรรมและความแข็งแรงมั่นคง จะเห็นได้ว่าวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงมีความสง่างาม ด้านการใช้ประโยชน์บทบาทสำคัญในการพัฒนาศาสนสถานของวัดในด้านต่าง ๆ ทั้งภายในวัดและภายในชุมชนของตน เป็นศูนย์รวมจิตใจ สถานที่ท่องเที่ยว และแหล่งความรู้ทางประวัติศาสตร์ วัดยังช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจในท้องถิ่นและเปิดโอกาสให้สร้างรายได้อีกด้วย ด้านการบริหารจัดการดูแลศาสนสมบัติของวัด ตลอดจนความเป็นอยู่ของชุมชนขึ้นอยู่กับความอดุสาหะของเจ้าอาวาส ผู้บริหารวัด และการสนับสนุนจากชุมชนท้องถิ่นและแน่นอนว่าปัจจุบันเรายังต้องอยู่กับความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นแล้วในปัจจุบันหรือในอนาคตที่จะถึง เช่น เป็นการเสนอแนะการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นแล้วในปัจจุบันหรือในอนาคตที่จะถึง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะสงฆ์จังหวัดควรจัดทำคู่มือการพัฒนาแบบการบริหารจัดการศาสนสถานของวัด เพื่อปรับปรุงรูปแบบและกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของวัดเพื่อให้เกิดประโยชน์และรูปแบบที่เหมาะสมต่อการพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสถานของวัด
2. ปรับปรุง กฎ ระเบียบ ให้เอื้อต่อการจัดประโยชน์และเหมาะสมกับการจัดการศาสนสถานของวัด และลงโทษอย่างจริงจังต่อผู้ที่เข้ามาทำให้เกิดความเสียหายรวมถึงเจ้าหน้าที่ที่มีพฤติกรรมเอื้อประโยชน์ต่อผู้เช่า
3. จัดตั้งคณะกรรมการทำโครงการอบรมการพัฒนาศาสนสถาน ด้วยการอนุรักษ์ศาสนสถานให้มีความมั่นคง แข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทย

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรจัดทำแผนพัฒนาศาสนสถานของวัด ด้วยการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนพัฒนาศาสนสถานวัด แผนยุทธศาสตร์ จัดประชาพิจารณ์ และการถ่ายทอดแผนสู่ภาคปฏิบัติการพัฒนา เครื่องมือบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างเครื่องมือจัดเก็บศาสนสมบัติของวัด อย่างเป็นระบบ และสามารถสืบค้นศาสนสมบัติได้อย่างรวดเร็ว

2. จัดประโยชน์ให้เหมาะสมกับการจัดการศาสนสถานของวัด และลงโทษอย่างจริงจังต่อ ผู้ที่กระทำความผิดกฎระเบียบสัญญาต่าง ๆ รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่มีพฤติกรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิดต่าง ๆ

3. เจ้าอาวาสจัดทำแผน พัฒนาการบริหารจัดการศาสนสถานของวัดแบ่งเป็นระยะสั้นและแผนระยะยาว

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยด้านการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนสถานของวัดแก่ ผู้นำหน่วยอบรมทั้งคณะสงฆ์และประชาชน จากความคิดเห็นของคณะสงฆ์และประชาชน โดเนการวิเคราะห์ถึง จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศาสนสถานของวัด ในครั้งต่อไป

2. ควรศึกษาวิจัยด้านรูปแบบการพัฒนาศาสนสมบัติวัด เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ การพัฒนาการเปลี่ยนแปลงครั้งต่อไป

3. ควรศึกษางานวิจัยด้านรูปแบบการบริหารจัดการวัด เพื่อเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2538). *แนวทางการจัดการโบราณสถานในบัญชีมรดกทางวัฒนธรรมของโลก*. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์สัมพันธ์จำกัด.
- พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุโท. (2553). *ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวิสุทธานันทคุณ (สุศักดิ์ วิสุทธาจาโร). (2558). *การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน (พิพัฒน์ สุเมธโส). (2551). *หลักการแนวคิดและวิธีการพัฒนาวัดพัฒนา 51*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- พระมหานพรัตน์ ขนดีโสภโณ. (2557). *การบริหารจัดการวัดพัฒนาตัวอย่างในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิระชัย ชยวีโร. (2556). *การพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทย* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระปลัดวรญาณ อคฺคฺวชิโร. (2559). การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(3), 38-54.
- พระมหาธฤติ รุ่งชัยวิฑูร. (2556). รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (พุทธศาสตร์ดุฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูปลัดคำรณ แก้วเกลี้ยง. (2565). การจัดการศาสนสมบัติของวัดในพระพุทธศาสนา. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 9(6), 339-353.
- นิชรา ทองเย็น. (2562). *การบริหารจัดการวัดในแหล่งท่องเที่ยว กรณีศึกษา : วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดใหญ่ชัยมงคล และวัดท่าการ้อง* (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.